

ВПЛИВ Я-КОНЦЕПЦІЇ НА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЖІНКИ

Стаття присвячена впливу особистісної Я-концепції жінки-викладача на становлення її професійної самосвідомості у сфері науково-педагогічної діяльності. Формування Я-концепції жінки є глибинним процесом і залежить від багатьох психологічних та соціальних факторів. Адекватна, стійка Я-концепція позитивно впливає на професійну самосвідомість жінки-викладача, сприяє її самоактуалізації. Ключові слова: Я-концепція, професійна самосвідомість, професійні якості, самооцінка, світотворення, самоактуалізація.

Кукуленко-Лук'янець І. В. Влияние Я-концепции на научно-педагогическую деятельность женщины. Стаття посвящена влиянию личностной Я-концепции женщины-преподавателя на становление ее профессионального самосознания в сфере научно-педагогической деятельности. Формирование Я-концепции женщины есть глубинным процессом и зависит от многих психологических и социальных факторов. Адекватная, стойкая Я-концепция положительно влияет на профессиональное самосознание женщины-преподавателя, способствует ее самоактуализации. Ключевые слова: Я-концепция, профессиональное самосознание, профессиональные качества, самооценка, миротворение, самоактуализация.

Kukulenko-Lukyants I. V. Influencing I- conception on scientific-pedagogical activity of woman. The article lights up the influence of personal I-conception of the woman-educator to her professional self-consciousness in the branch of science-pedagogical activity. The formation of the woman's I-conception is deep process and depends on many psychological and social factors. Good I-conception has positive influence on her professional self-consciousness, helps her self-actualization. Key words: I-conception, professional self-consciousness, professional qualities, self-esteem, worldcreation, self-actualization.

Становлення професійної самосвідомості викладача у галузі науково-педагогічної діяльності є однією з актуальних проблем у системі освіти. Закон України «Про вищу освіту» підкреслює, що обов'язки науково-педагогічних працівників полягають у постійному підвищенні професійного рівня, педагогічної майстерності, наукової кваліфікації; забезпеченні високого науково-теоретичного і методичного рівня викладання дисциплін у повному обсязі освітньої програми відповідної спеціальності; дотриманні норм педагогічної етики, моралі.

Професійна самосвідомість жінки-викладача тісно взаємопов'язана з її самооцінкою, прагненням до особистісної самоактуалізації, гармонійним внутрішнім станом. Тому дослідження психологічних чинників, що впливають на формування Я-концепції жінки, є однією з умов розвитку її особистісних та професійних якостей.

Проблемі становлення професійної самосвідомості вчителя присвячені роботи В. Ф. Маценко, Н. Н. Нікітіної, Є. І. Рогова, М. В. Савчина та інших вчених. Психологічні особливості розвитку Я-концепції особистості вивчали як класики психології, зокрема Р. Бернс, А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, І. С. Кон, В. В. Столін, так і сучасні дослідники І. П. Андрійчук, І. Ю. Зубкова, І. Н. Міхєєва, Є. Т. Соколова, О. В. Шевченко та інші. Проте поза увагою вчених залишається значення психологічних особливостей, що впливають на становлення професійної самосвідомості саме жінки-викладача.

Одним із основних завдань нашого дослідження є необхідність продемонструвати, що професійна самосвідомість жінки-викладача детермінована її Я-концепцією (самооцінкою, самосприйняттям) та особливостями її формування протягом всього життєвого шляху.

Професійна самосвідомість завжди базується на особистісному уявленні людини про себе, яке закладається ще у ранньому дитинстві. Згідно з положеннями клієнтоцентрованого підходу К. Роджерса у кожній людини існує уявлення про Я-реальне та Я-ідеальне. Я-реальне – система уявлень про себе, що формується на основі досвіду взаємодії людини з іншими та їх поведінка стосовно неї. Я-ідеальне – уявлення про себе як про ідеал. До Я-ідеального прагне наблизитися Я-реальне. Ступінь відмінності між Я-реальним і Я-ідеальним визначає ступінь дискомфорту особистості і рівень особистісного росту. Якщо ступінь відмінності невеликий, то це сприяє самоактуалізації жінки. Прийняття себе такою, якою ти є в дійсності, є ознакою психічного здоров'я. Великий ступінь відмінності, коли Я-ідеальне виражає загострене

самолюбство та підвищену амбіційність, може свідчити про надмірну конфліктність та стати причиною невротичного зриву.

Високий рівень особистісної конфліктності зумовлює, в свою чергу, надмірну тривожність, ригідність психіки, що не сприяє актуалізації особистісного і креативного потенціалу та позначається на низькому рівні професійної діяльності. Ригідність – одна з важливих рис особистості. Вона тісно пов'язана з конфліктогенністю поведінки, труднощами у спілкуванні, нерідко обумовлює конфліктність як досить стійку особистісну властивість. Тривожність як риса особистості проявляється в очікуванні несприятливого розвитку подій. Тривожність є суб'єктивним проявом неблагополучного стану особистості. Високий рівень тривожності може спостерігатися у людей із завищеним рівнем домагань, а також із надмірно низькою самооцінкою, що, в свою чергу, тісно пов'язується із конфліктністю особистості. Тривожність визначає індивідуальну чутливість особистості до стресів, підвищену схильність до переживань незвичайних ситуацій, які суб'єктивно сприймаються як конфліктні, а також до форсування переживань, ескалації конфліктогенів і психологічних захистів. Високий рівень тривожності дезорганізує суб'єкта, знижує результативність діяльності, зокрема професійної. Тривожність як наслідок зіткнення конфлікуючих імпульсів зумовлює актуалізацію дії механізмів психічних захистів.

Формування Я-концепції жінки є більш складним і глибинним процесом, на нього впливає багато факторів протягом всього життя, зокрема особливості виховання у батьківській сім'ї, підліткова ідентифікація, зовнішня привабливість, створення сім'ї, народження власних дітей або їх відсутність, професійна реалізованість та самоактуалізація.

Жіночий простір значно гнучкіший, ніж чоловічий. Він формується раніше, інтенсивніше, цілеспрямованіше і протягом усього життя є краще структурованим. Завжди актуальна потреба орієнтації в людських взаєминах допомагає жінкам постійно перебудовувати, реставрувати свій простір. Жінки вміють залишати незмінними певні дороги їм стосунки і водночас більш відкриті до стосунків нових.

У структурі особистості, за Юнгом, є два архетипа-близнюки: Аніма й Анімус, які відтворюють жіноче та чоловіче начала. Сучасні дослідження свідчать, що кожна людина має у собі ці обидва компоненти. За Юнгом, Аніма (душа) й Анімус (дух) є продуктами колективного несвідомого і діють як колективні образи, що допомагають представникам однієї статі зрозуміти представників іншої. Аніма є фактором надзвичайної значущості у психології чоловіка. Завдяки її наявності характер чоловіка стає м'якшим, вона надає йому душевності й вітальності, є джерелом ірраціональних почуттів.

Особливої ваги ці архетипи набувають у зрілому віці, десь після 35 років. Прийняття Анімусу є виявом чоловічого начала в жіночій особистості. Він забезпечує жінці розвиток інтелекту, свободу від стереотипів, творчі здібності. Анімус здійснює зв'язок із внутрішнім, індивідуальним світом [3]. Означений вік для жінки є не лише особливим у прояві її істинно фемінних ознак, але й у становленні професійної самосвідомості. Молоді викладачі на початку професійної діяльності можуть сприймати кожен педагогічну ситуацію як невизначену, що загрожує емоційному благополуччю, авторитету, соціальним відносинам. Проте, якщо навіть попередній життєвий та професійний досвід не вплинув позитивно на підкріплення Я-концепції жінки-викладача і розбіжності між Я-реальним та Я-ідеальним залишаються досить великими, то це свідчить про наявність глибинно психологічних проблем у самого педагога та необхідності їх вирішення.

На формування Я-концепції жінки має значний вплив психологічна атмосфера, що панувала у батьківській сім'ї. Дослідження, присвячені аналізу виховної практики, свідчать, що надмірна вимогливість, непослідовність, відсутність тепла у ставленні батьків до дитини найчастіше призводить до розвитку негативної Я-концепції. Холодність батьків дитина сприймає як урок нелюбові та відторгнення; і якщо у дитинстві цей урок засвоїться, то людина буде протягом усього життя вважати себе самотньою невдахою. Нестійкість Я-концепції може стати як причиною, так і наслідком фрустрації – стану глибокого емоційного дискомфорту; і

якщо у людини відсутні засоби соціального підкріплення уявлення про особистісну цінність, така фрустрація, як правило, виливається у агресію [2].

Таким чином, значні розбіжності між ідеальним та реальним Я можуть слугувати вагомим показником порушень у поведінці.

На становлення Я-концепції жінки значний вплив має створення власної сім'ї, народження дітей або їх відсутність. Російські вчені доводять, що невлаштованість особистого життя негативно відображається на емоційному стані та світосприйнятті жінок-вчителів. За результатами проведеного дослідження майже кожна четверта жінка-вчитель розлучена. Розлученням, більшою мірою, сприяло те, що рівень освіти чоловіків був значно нижчим. Звичайно, це впливає на відмінність інтересів та цілей у житті кожного з подружжя і вносить дисгармонію у сімейне життя. Загалом, рівень розлучень у вчителів був завжди вищим, ніж у інших соціальних прошарків населення [1].

Аналіз наукових студій з проблеми психологічних засад становлення професійної самосвідомості жінки-викладача свідчить про значний вплив особистісної Я-концепції людини на подальший розвиток її професійного самосприйняття. Формування адекватної, стійкої Я-концепції жінки-викладача є глибинним процесом та залежить від багатьох психологічних і соціальних чинників, зокрема особливостей виховання у батьківській сім'ї, підліткової ідентифікації, зовнішньої привабливості, створення сім'ї, народження власних дітей, професійної реалізованості та самоактуалізації. Перспективи подальших розвідок у даному напрямі вбачаємо у більш детальному вивченні взаємодетермінованості сімейного стану та становленням професійної самосвідомості жінки-викладача.

Література

1. Андреева Т. В. Психология современной семьи [монография] / Т. В. Андреева. – СПб.: Речь, 2005. – 436 с.
2. Самосознание и защитные механизмы личности [хрестоматия] / Под. ред. Д. Я. Райгородского. – Самара: Издательский Дом «БАХРАХ – М», 2003. – 656 с.
3. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т. М. Титаренко. – К.: Либідь, 2003. – 376 с.

Надійшла до редколегії 27.09.2009

УДК 378.147: 57(07)

Назаренко Н. В.

САМОПОЧУТТЯ І НАСТРІЙ СТУДЕНТІВ ЯК ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

У статті представлено результати дослідження ефективності розробленої інтеграційної технології навчання природничих дисциплін. Проаналізовано самопочуття і настрої студентів на заняттях як критерії ефективності навчального процесу. Ключові слова: педагогічна технологія, самопочуття, настрої, ефективність педагогічної технології.

Назаренко Н. В. Самочувствие и настроение студентов как показатели эффективности педагогической технологии. В статье представлены результаты исследования эффективности разработанной интеграционной технологии обучения естественных дисциплин. Проанализированы самочувствие и настроение студентов как критерии оценивания эффективности учебного процесса. Ключевые слова: педагогическая технология, самочувствие, настроение, эффективность педагогической технологии.

Nazarenko N. V. The way students feel, their mood as criteria of training process effectivity. The investigation results of developed international natural sciences teaching effectivity are represented in the article. The way students feel, their mood as criteria of training process effectivity estimation is analyzed. Key words: pedagogical techniques, the way one feels, mood, pedagogical techniques effectivity.

Біологічна вища освіта набуває особливого значення в епоху біоцентричної освітньої парадигми і глобальної екологізації всієї діяльності людини. Викладачі природничих дисциплін повинні знати основи технології проектування, організації і керування навчальною діяльністю